

НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

РОЗ'ЯСНЕННЯ

Щодо правового статусу викривача

Відповідно до п. 15 ч. 1 ст. 11 Закону України «Про запобігання корупції» до повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції належить надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги, зокрема, з питань застосування положень Закону України «Про запобігання корупції» та прийнятих на його виконання нормативно-правових актів, захисту викривачів.

Ці Роз'яснення надані з метою забезпечення однакового застосування положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно правового статусу викривача.

У цих Роз'ясненнях враховані результати правозастосовної практики Національного агентства з питань запобігання корупції.

У цих Роз'ясненнях вживаються такі скорочення:

Директива – Директива Європейського Парламенту і Ради ЄС 2019/1937 від 23.10.2019 про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства Європейського Союзу;

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань;

Закон – Закон України «Про запобігання корупції»;

Закон № 1502-ІХ – Закон України від 01.06.2021 № 1502-ІХ «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів»;

КК України – Кримінальний кодекс України;

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України;

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення;

Національне агентство – Національне агентство з питань запобігання корупції;

повідомлення – повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону;

Національне агентство з питань запобігання корупції

№2 від 12.06.2023

Підписувач Ситник Артем Сергійович

Сертифікат 58E2D9E7F900307B04000009AB834000827A400

Дата підписання 12.06.2023

Портал – Єдиний портал повідомлень викривачів;

Уповноважений – особа, відповідальна за реалізацію антикорупційної програми в юридичній особі;

уповноважений підрозділ (уповноважена особа) – уповноважений підрозділ (уповноважена особа) з питань запобігання та виявлення корупції.

Ці Роз'яснення підготовлено з урахуванням п. 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1502-ІХ, відповідно до якого до початку роботи Порталу повідомлення приймаються через канали та розглядаються в порядку, які діяли до прийняття Закону № 1502-ІХ.

У зв'язку із наданням цих Роз'яснень, у яких об'єднані питання, що були розкриті у Роз'ясненнях від 23.06.2020 № 5 «Щодо правового статусу викривача», від 26.10.2020 № 10 «Щодо правового статусу викривача у кримінальному провадженні», від 09.12.2020 № 11 «Щодо правового статусу викривача у провадженні про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією», перелічені вище роз'яснення є такими, що втратили актуальність.

ЗМІСТ

1. Поняття викривача: міжнародний та національний підхід до його визначення

1.1. Викривач за міжнародним законодавством

1.2. Нормативне визначення викривача у законодавстві України

2. Правові підстави для набуття особою статусу викривача

2.1. Загальні підстави для набуття статусу викривача

2.1. Особливості набуття статусу викривача особою, до повноважень якої належить здійснення контролю за дотриманням вимог антикорупційного законодавства

3. Способи та шляхи здійснення викривачем повідомлення

3.1. Канали для здійснення повідомлення

3.2. Органи, до яких може звернутися викривач із повідомленням (заявою) про кримінальне корупційне правопорушення

3.3. Органи, до яких може звернутися із повідомленням (заявою) про правопорушення, пов'язане з корупцією

3.4. Органи, до яких може звернутися викривач із повідомленням (заявою) про правопорушення вимог Закону

4. Підтвердження факту, що особа є викривачем

5. Права та гарантії захисту викривача, встановлені Законом

6. Особливості правового статусу викривача у справі про адміністративне правопорушення

6.1. Процесуальні права та обов'язки викривача у справі про адміністративне правопорушення

6.2. Інформування Національного агентства про участь викривача у справі про адміністративне правопорушення

7. Особливості правового статусу викривача у кримінальному провадженні

7.1. Процесуальні права та обов'язки викривача

7.2. Виплата винагороди викривачу та її розмір (ст. 130¹ КПК України)

7.3. Забезпечення безпеки викривача

7.4. Інформування Національного агентства про початок досудового розслідування за участю викривача (ч. 9 ст. 214 КПК України)

1. Поняття викривача: міжнародний та національний підхід до його визначення

1.1. Викривач за міжнародним законодавством

Необхідність законодавчого врегулювання інституту захисту осіб, які повідомляють про корупцію, на міжнародному рівні вперше відображено у ст. 22 Кримінальної та ст. 9 Цивільної конвенцій Ради Європи про боротьбу з корупцією.

У ст. 33 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції передбачено, що кожна держава-учасниця розглядає можливість включення до своєї внутрішньої правової системи належних заходів для забезпечення захисту будь-яких осіб, які добросовісно й на обґрунтованих підставах повідомляють компетентним органам про будь-які факти, пов'язані зі злочинами, передбаченими зазначеною Конвенцією, від будь-якого несправедливого поводження.

Кримінальна та Цивільна конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією, а також Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції ратифіковані Україною і є частиною національного законодавства України.

У 2019 році Європейський Парламент спільно з Радою Європейського Союзу схвалив Директиву.

Директива не є частиною національного законодавства України, однак як кандидат на членство в Європейський Союз Україна має орієнтуватись на європейське законодавство.

У ст. 4 Директиви визначаються особи, до яких вона застосовується, зокрема це:

1) особи, які працюють у приватному чи державному секторі та отримали інформацію про порушення в рамках трудової діяльності, включаючи:

- осіб, які мають статус працівника у значенні Статті 45(1) Договору про функціонування Європейського Союзу, в тому числі – державних службовців;

- осіб, які мають статус самозайнятої особи у значенні Статті 49 Договору про функціонування Європейського Союзу;

- акціонерів та осіб, які належать до адміністративного, управлінського чи наглядового органу підприємства, в тому числі – членів без виконавчих повноважень, а також волонтерів та тренерів, як на оплатній, так і на безоплатній основі;

- будь-яких осіб, які працюють під наглядом та управлінням підрядників, субпідрядників та постачальників;

2) особи, якщо вони повідомляють чи розкривають інформацію про порушення, яку вони отримали у трудових відносинах, які з того часу припинилися;

3) особи, які ще не вступили в трудові відносини, якщо інформацію про порушення було отримано в процесі прийняття на роботу чи інших перемовин, що передують укладенню договору (контракту).

Згідно зі ст. 5 Директиви особа, яка повідомляє про порушення – це фізична особа, яка повідомляє чи публічно розкриває інформацію про порушення, отриману в рамках виконання нею діяльності, що пов'язана з роботою.

1.2. Нормативне визначення викривача у законодавстві України

Відповідно до абз. 20 ч. 1 ст. 1 Закону викривач – це фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання.

Згідно з п. 16² ч. 1 ст. 3 КПК України викривач – це фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, звернулася із заявою або

повідомленням про корупційне кримінальне правопорушення до органу досудового розслідування.

Таким чином, викривачем може бути особа, яка повідомила про:

- 1) корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення, визначені у примітці ст. 45 КК України;
- 2) пов'язані з корупцією адміністративні правопорушення, визначені главою 13-А КУпАП;
- 3) будь-які інші порушення Закону.

2. Правові підстави для набуття особою статусу викривача

2.1. Загальні підстави для набуття статусу викривача

Відповідно до вимог абз. 20 ч. 1 ст. 1 та абз. 2 ч. 2 ст. 53² Закону особа вважається викривачем за сукупності таких умов:

здійснити повідомлення повинна фізична особа (громадянин України, іноземець, особа без громадянства), у якої наявне переконання, що інформація є достовірною;

наведена у повідомленні інформація має містити фактичні дані, що підтверджують можливе вчинення іншою особою корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень Закону, які можуть бути перевірені;

повідомлена особою інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходження нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання.

Таким чином, у разі відсутності хоча б однієї вищевказаної умови, особа не може вважатися викривачем.

Враховуючи те, що правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень регулюються саме Законом, при встановленні, чи набула особа статусу викривача, слід застосовувати вимоги, які містяться не лише в п. 16² ч. 1 ст. 3 КПК України, але і в Законі.

Отже, викривачем у кримінальному провадженні може бути фізична особа, яка при дотриманні сукупності вимог, визначених Законом (п. 2.1 глави 2 цих Роз'яснень) звернулася із заявою (повідомленням) про корупційне кримінальне правопорушення та/або кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією, до

органу досудового розслідування/прокурора з використанням будь-якого доступного каналу для повідомлення. (Більш детальна інформація щодо каналів здійснення повідомлення наведена у главі 3 цих Роз'яснень).

Згідно із ч. 1 ст. 53³ Закону права викривача виникають з моменту повідомлення інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону.

Так, наявність в особи переконання, що інформація є достовірною – це суб'єктивне почуття впевненості особи у правдивості повідомленої нею інформації про можливі факти вчинення іншою особою корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, іншого порушення Закону, що базується на її життєвому/професійному досвіді, сукупній оцінці об'єктивності джерела та змісту такої інформації, інших обставинах. Достовірність інформації – це її властивість встановлювати реальну наявність фактичних даних, що підтверджують можливе вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, а також суб'єктивне сприйняття інформації такою, що відповідає дійсності та є правдивою.

Фактичні дані, наведені у повідомленні, мають складатися з інформації про конкретні факти можливих корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону. Це, зокрема, можуть бути відомості про обставини правопорушення, місце і час його вчинення, особу, яка вчинила правопорушення, тощо.

Корупційне правопорушення – це діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність (абз. 6 ч. 1 ст. 1 Закону).

Правопорушення, пов'язане з корупцією – це діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність (абз. 11 ч. 1 ст. 1 Закону).

Інші порушення Закону – це порушення встановлених Законом вимог, заборон та обмежень, які не підпадають під корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення та за які особа може нести дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Трудова діяльність, зокрема, це:

1) праця особи на умовах трудового договору (контракту) або на інших умовах, передбачених законодавством про працю, чи за цивільно-правовим договором (крім цивільно-правового договору, укладеного з фізичною особою –

підприємцем, якщо виконувані роботи (надавані послуги) відповідають видам діяльності відповідно до відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань);

2) забезпечення особою себе роботою самостійно та з використанням праці інших осіб на умовах трудового договору (контракту);

3) діяльність фізичних осіб – підприємців, в тому числі тих, які обрали спрощену систему оподаткування.

Професійна діяльність – участь фізичної особи у літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, приватних виконавців, адвокатів, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою – підприємцем (крім випадку, передбаченого п. 65.9 ст. 65 Податкового кодексу України) та використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб (абз. 2 п.п. 14.1.226 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України).

Господарська діяльність – діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність (ч. 1 ст. 3 Господарського кодексу України).

Громадська діяльність – діяльність інститутів громадянського суспільства, їхніх посадових осіб, членів, представників і волонтерів щодо участі у формуванні і реалізації державної (місцевої) політики, реалізації статутних цілей та напрямів діяльності відповідних інститутів, яка пов'язана з їхніми офіційними відносинами із органами державної влади, місцевого самоврядування, зокрема членство у громадських радах, поліцейських комісіях, конкурсних комісіях з відбору осіб на зайняття посад державної служби, комісіях з оцінки корупційних ризиків тощо.

Наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження (п. 12 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»).

Проходження служби – діяльність на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, державна служба, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, здійснення функцій прокуратури прокурорами, дипломатична служба, інша державна служба, патронатна служба в

державних органах, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, служба в правоохоронних органах.

Навчання – організована, двостороння діяльність учасників педагогічного процесу, спрямована на максимальне засвоєння та усвідомлення навчального матеріалу і подальшого застосування отриманих знань, умінь та навичок на практиці. Навчання включає в себе цілеспрямований процес передачі та засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини у закладах дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, спеціалізованої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої та післядипломної освіти.

Участь у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку трудової, професійної, господарської, громадської, наукової діяльності, проходженням служби чи навчання – це, зокрема, стажування, участь в конкурсі на зайняття посади в органах державної влади або місцевого самоврядування, обрання до членів громадської ради, участь у процедурах публічних закупівель, вступ до закладу освіти тощо.

З метою підтвердження факту, що інформація, яку повідомляє особа, стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, рекомендуємо додавати до повідомлення відповідні підтверджуючі документи. Зокрема, таким підтвердженням можуть бути копії наказу про призначення на посаду/зарахування на навчання, контракту/договору, трудової книжки тощо.

Водночас, якщо особа повідомляє інформацію, про яку вона дізналась із відкритих джерел (наприклад, з публічної частини Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування), на неї не поширюватимуться права та гарантії захисту викривача, оскільки така інформація є загальнодоступною.

Звертаємо увагу, що законодавство України розрізняє заявників та викривачів. Різниця між ними полягає в тому, що будь-яка фізична особа може повідомити про корупцію, якщо переконана, що відома їй інформація є достовірною. Але за відсутності сукупності умов, визначених Законом, фізична особа є заявником і на неї не поширюються права та гарантії захисту викривача.

Варто зауважити, якщо у заяві (повідомленні) особи наведена інформація про можливі факти вчинення корупційного кримінального правопорушення та/або кримінального правопорушення, пов'язаного з корупцією, але орган досудового розслідування вніс відомості до ЄРДР про кримінальне правопорушення за

статтею (частиною статті) закону України про кримінальну відповідальність, яке не є корупційним, особа не набуває прав та гарантій викривача, але є заявником у відповідному кримінальному провадженні.

До прикладу

Ситуація 1. Міністерство через систему Prozorro здійснило закупівлю автомобілів Mitsubishi Outlander на суму 20 млн гривень. Директор ТОВ «Емір», який брав участь у цій процедурі закупівлі, звернувся до органів прокуратури із повідомленням про корупційне правопорушення, де зазначив, зокрема, що він не виграв тендер через підкуп переможцем тендеру посадової особи Міністерства, яка безпосередньо розглядала тендерні пропозиції.

Прокурор на підставі вказаної заяви вніс відомості до ЄРДР за ознаками злочину, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК України.

Чи можна вважати директора ТОВ «Емір» викривачем у цій ситуації?

У цій ситуації директор ТОВ «Емір» набув статус викривача у зв'язку зі здійсненим ним повідомленням. Зокрема, інформація стала йому відома у зв'язку з участю у процедурі публічних закупівель, повідомлення стосувалося корупційного кримінального правопорушення (відповідно до примітки до ст. 45 КК України правопорушення, передбачене ст. 368 цього Кодексу, вважається корупційним кримінальним правопорушенням).

Ситуація 2. 11.05.2021 до РДА Донецької області надійшло анонімне повідомлення про вчинення працівником адміністративно-господарського забезпечення цієї РДА кримінального правопорушення, пов'язаного із привласненням майна РДА. За вказаною заявою слідчий зареєстрував кримінальне провадження в ЄРДР за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 190 КК України.

Чи буде вважатися особа викривачем у цій ситуації?

У цьому випадку особа, яка здійснила повідомлення, не буде вважатися викривачем, оскільки правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 190 КК України, не є корупційним (згідно з приміткою до ст. 45 КК України корупційними кримінальними правопорушеннями відповідно до цього Кодексу вважаються кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 210, 354, 364, 364¹, 365², 368 – 369² цього Кодексу).

Ситуація 3. Працівник управління охорони здоров'я ОДА Петренко Л.М., перебуваючи у службовому відрядженні, зустрівся зі своїм товаришем, який працює у Міністерстві. Під час розмови той покаржився на корупційну схему в Міністерстві, внаслідок якої було витрачено на нецільові заходи 1,5 млн гривень. Внаслідок цієї розмови Петренко Л.М. звернувся до уповноваженого з питань запобігання корупції за місцем своєї роботи та до Національного агентства з повідомленням про корупційну схему Міністерства, у повідомленні він вказав осіб, причетних до цієї схеми, фактичні дані, які підтверджують вчинення ними корупційних дій.

Чи буде вважатися Петренко Л.М. викривачем?

У цій ситуації Петренко Л.М. не буде вважатися викривачем, адже отримав інформацію від товариша, а не у зв'язку з його трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходження ним служби чи навчання або його участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання.

Ситуація 4. Працівник Департаменту правової та законопроектної роботи Міністерства Кравченко І.І. повідомив керівника цього Департаменту, що під час самостійного моніторингу Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (що не входить до кола посадових/службових обов'язків Кравченко І.І.), він виявив факт несвоєчасного подання декларації іншим працівником Департаменту. За результатами перевірки вказаного повідомлення винна особа була притягнута до адміністративної відповідальності.

Чи є працівник Департаменту, який здійснив відповідне повідомлення, викривачем у цій ситуації?

В описаній ситуації працівник Департаменту не буде вважатися викривачем. Оскільки повідомлена інформація стала йому відома із загальнодоступних джерел, а саме публічної частини Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

2.1. Особливості набуття статусу викривача особою, до повноважень якої належить здійснення контролю за дотриманням вимог антикорупційного законодавства

Згідно із ч. 1 ст. 13¹ Закону з метою організації та здійснення заходів із запобігання та виявлення корупції, передбачених Законом, в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери управління державного органу (крім

юридичних осіб, у яких відповідно до цього Закону затверджуються антикорупційні програми), у державних цільових фондах утворюються (визначаються) уповноважені підрозділи (уповноважені особи). У ч. 5 ст. 62 Закону передбачено, що в державних, комунальних підприємствах, господарських товариствах (у яких державна або комунальна частка перевищує 50 відсотків), де середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період перевищує сімдесят мільйонів гривень, а також в юридичних особах, які є учасниками процедури закупівлі відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі», якщо вартість закупівлі товару (товарів), послуги (послуг), робіт дорівнює або перевищує 20 мільйонів гривень для реалізації антикорупційної програми, призначається Уповноважений.

У розділі 2 Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затвердженого наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 27.05.2021 № 277/21, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 14.07.2021 за № 914/36536, встановлено, що основними завданнями уповноважених підрозділів (уповноваженої особи), зокрема, є:

здійснення заходів з виявлення конфлікту інтересів, сприяння його врегулюванню, інформування керівника відповідного органу та Національного агентства про виявлення конфлікту інтересів та заходи, вжиті для його врегулювання;

перевірка факту подання суб'єктами декларування декларацій та повідомлення Національного агентства про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій у визначеному відповідно до Закону порядку;

здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства, у тому числі розгляд повідомлень про порушення вимог Закону, у тому числі на підвідомчих підприємствах, в установах та організаціях;

інформування керівника відповідного органу, Національного агентства або інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про факти порушення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції.

Крім того, згідно із ч. 6 ст. 53 Закону посадові і службові особи державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, посадові особи органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення чи одержання повідомлення про вчинення такого правопорушення працівниками відповідних юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів, юридичних осіб, зазначених у ч. 2 ст. 62 Закону,

зобов'язані у межах своїх повноважень вжити заходів щодо припинення такого правопорушення та негайно, протягом 24 годин, письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції.

Водночас у ч. 1 ст. 53¹ Закону визначено, що спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, юридичні особи публічного права та юридичні особи, зазначені в ч. 2 ст. 62 Закону, забезпечують викривачам умови для здійснення повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону.

Так, повноваження уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) у сфері захисту викривачів, зокрема щодо організації роботи внутрішніх каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, отримання та організація розгляду повідомленої через такі канали інформації, визначені у ст. 53⁹ Закону.

З урахуванням вказаного інформація про можливі факти корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень вимог Закону може стати відомою керівнику уповноваженого підрозділу (уповноваженій особі) у зв'язку з виконанням посадових обов'язків (здійснення заходів з виявлення конфлікту інтересів, перевірка факту подання суб'єктами декларацій тощо) та у разі одержання повідомлення про вчинення такого правопорушення від викривача через внутрішній чи регулярний канали.

Слід зазначити, що в обох випадках, реалізуючи свої повноваження на виконання вимог Закону, керівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) зобов'язаний інформувати керівника відповідного органу, спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції про вищезазначені факти.

Враховуючи наведене, якщо керівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) отримав(ла) повідомлення про порушення вимог Закону через внутрішні канали, розглядає таке повідомлення відповідно до своїх посадових обов'язків та інформує керівника відповідного органу або спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції про факти порушення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції, – на нього (неї) не розповсюджується правовий статус викривача та гарантії захисту, встановлені законом.

Якщо керівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) самостійно виявив(ла) порушення вимог Закону в органі, де він (вона) працює, і повідомив керівника відповідного органу та/або спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції про факти порушення законодавства у сфері запобігання і

протидії корупції, – на нього (неї) поширюються права та гарантії захисту викривача, встановлені законом.

Окремо звертаємо увагу, що згідно із ч. 4 ст. 13¹ Закону керівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) державного органу, юрисдикція якого поширюється на всю територію України, може бути звільнений за ініціативою керівника, за умови надання згоди Національним агентством, яка надається з метою з'ясування обставин, передбачених ч.ч. 1, 3 ст. 53⁴ Закону. Порядок надання згоди Національним агентством з питань запобігання корупції на звільнення керівника уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з питань запобігання та виявлення корупції державного органу, юрисдикція якого поширюється на всю територію України затверджено наказом Національного агентства від 21.05.2021 № 268/21, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23.06.2021 за № 828/36450.

Вказані вище питання розкрито у Роз'ясненнях Національного агентства від 06.07.2021 № 8 «Щодо окремих питань надання Національним агентством згоди на звільнення керівника уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) державного органу, юрисдикція якого поширюється на всю територію України».¹

Крім того, згідно з п. 2 ч. 5 ст. 64 Закону Уповноважений може бути звільнений з посади достроково в разі, зокрема, розірвання трудового договору з ініціативи керівника юридичної особи або її засновників (учасників). Уповноважений може бути звільнений за умови надання згоди Національним агентством. Порядок надання згоди Національним агентством з питань запобігання корупції на звільнення особи, відповідальної за реалізацію антикорупційної програми затверджено наказом Національного агентства від 15.09.2020 № 408/20, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 22.10.2020 за № 1034/35317.

Враховуючи викладене, питання поширення прав та гарантій захисту викривачів, встановлених законом, на керівника/працівника уповноваженого підрозділу (уповноважену особу) та/або Уповноваженого має вирішуватись з урахуванням всіх вказаних обставин у кожному конкретному випадку.

До прикладу

Ситуація 1. Уповноважена особа з питань запобігання та виявлення корупції державного підприємства «Успіх» виявила, що у юридичному відділі спільно працюють родичі, а саме керівник вказаного відділу Семенко В., є батьком Василишиної О. (головний спеціаліст цього самого відділу). Вказане може свідчити про порушення вимог Закону щодо обмеження спільної роботи близьких

¹ <https://bit.ly/3M74WRO>

осіб. Уповноважена особа звернулася із повідомленням до керівника органу, де виклала виявлені нею факти.

Чи є уповноважена особа викривачем у цій ситуації?

Так, у цьому випадку уповноважена особа ДП «Успіх» набула статусу викривача, оскільки самостійно виявила правопорушення та повідомила про виявлені факти керівнику органу, в якому працює.

Ситуація 2. До уповноваженої особи районної державної адміністрації звернулася з повідомленням провідний спеціаліст відділу економіки Борисенко В., в якому зазначила, що вона випадково дізналася, що у відділі економіки працюють родичі – Семенко В. (керівник відділу) є батьком Васишиної О. (головний спеціаліст цього самого відділу). Семенко В. постійно відпускає Васишин О. в робочий час, а вона всім каже, що біжить за дитиною в школу. Крім того, в повідомленні вказано, що у Васишин О. є власний бутік на ринку і вона біжить приймати товар. У повідомленні Борисенко В. зазначила, що це є зловживання службовим становищем і потрібно передати її повідомлення про корупцію до НАБУ.

За фактами, викладеними у повідомленні, уповноважена особа районної державної адміністрації звернулася до Національного агентства.

Чи є уповноважена особа викривачем у цій ситуації?

В описаній ситуації уповноважена особа не буде вважатися викривачем, оскільки отримала повідомлення через внутрішній канал та повинна розглянути його відповідно до своїх посадових обов'язків.

3. Способи та шляхи здійснення викривачем повідомлення

3.1. Канали для здійснення повідомлення

Згідно із ч. 1 ст. 53² Закону викривач самостійно визначає, які канали використовувати для повідомлення, а саме внутрішні, регулярні або зовнішні канали.

Внутрішні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону – способи захищеного та анонімного повідомлення інформації, яка повідомляється викривачем керівнику або уповноваженому підрозділу (особі) органу або юридичної особи, у яких викривач працює, проходить службу чи навчання або на замовлення яких виконує роботу (абз. 21 ч. 1 ст. 1 Закону в редакції до набрання чинності Законом № 1502-IX).

Зовнішні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону – шляхи повідомлення інформації викривачем через фізичних чи юридичних осіб, у тому числі через засоби масової інформації, журналістів, громадські об'єднання, професійні спілки тощо (абз. 22 ч. 1 ст. 1 Закону).

Регулярні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону – шляхи захищеного та анонімного повідомлення інформації викривачем Національному агентству з питань запобігання корупції, іншому суб'єкту владних повноважень, до компетенції якого належить розгляд та прийняття рішень з питань, щодо яких розкривається відповідна інформація. Регулярні канали обов'язково створюються спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, органами досудового розслідування, органами, відповідальними за здійснення контролю за дотриманням законів у відповідних сферах, іншими державними органами, установами, організаціями (абз. 23 ч. 1 ст. 1 Закону у редакції до набрання чинності Законом № 1502-IX).

Згідно із ч. 2 ст. 53¹ Закону подання повідомлень (у тому числі анонімних) через внутрішні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону здійснюється через відкритий для цілодобового доступу Портал та спеціальні телефонні лінії.

Водночас п. 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1502-IX передбачено, що про початок роботи Порталу приймає відповідне рішення Національне агентство.

У зв'язку з тим, що наразі Національним агентством таке рішення не прийняте, до початку роботи Порталу повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону приймаються через внутрішні, регулярні або зовнішні канали і розглядаються відповідно до вимог ч. 5 ст. 53 та ст. 53² Закону (у редакції до набрання чинності Законом № 1502-IX).

3.2. Органи, до яких може звернутися викривач із повідомленням (заявою) про корупційні кримінальні правопорушення

Органами досудового розслідування згідно зі ст. 38 КПК України є органи, що здійснюють досудове слідство і дізнання.

Досудове слідство здійснюють:

1) слідчі підрозділи:

- а) органів Національної поліції;
- б) органів безпеки;

в) органів Державного бюро розслідувань;
2) підрозділи детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;
3) підрозділи детективів органів Бюро економічної безпеки України.
Дізнання здійснюють підрозділи дізнання або уповноважені особи інших підрозділів:

- а) органів Національної поліції;
- б) органів безпеки;
- в) органів Бюро економічної безпеки України;
- г) органів Державного бюро розслідувань;
- г) Національного антикорупційного бюро України.

При поданні заяви (повідомлення) викривачу рекомендується враховувати підслідність відповідних органів досудового розслідування, передбачену ст. 216 КПК України.

Таким чином, за загальним правилом викривач має право звернутися із заявою (повідомленням) саме до вказаних органів досудового розслідування. Однак згідно із ч. 1 ст. 53² Закону викривач самостійно визначає, які канали використовувати для повідомлення про можливі факти корупційних правопорушень або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону.

3.3. Органи, до яких може звернутися викривач із повідомленням (заявою) про правопорушення, пов'язані з корупцією

Якщо викривач виявив правопорушення, пов'язане з корупцією, то він може звертатися із повідомленням до:

- 1. Національного агентства;
- 2. Органів Національної поліції;
- 3. Національного антикорупційного бюро України.

Так, відповідно до ст. 255 КУпАП у справах про адміністративні правопорушення, що визначені у ст.ст. 172⁴ – 172⁹ КУпАП, протоколи про адміністративне правопорушення мають право складати уповноважені на те посадові особи органів Національної поліції.

Якщо зазначені правопорушення вчинені службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, то протоколи про адміністративне правопорушення мають право складати уповноважені на те посадові особи Національного агентства.

Посади, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, зазначені у примітці до ст. 56 Закону.

Згідно зі ст. 216 КПК України досудове розслідування у кримінальних провадженнях за фактом вчинення правопорушень, передбачених ст.ст. 366², 366³ КК України здійснюють слідчі органи Національної поліції, крім тих, які віднесені до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

3.4. Органи, до яких може звернутись викривач із повідомленням (заявою) про порушення вимог Закону

З повідомленням про порушення вимог Закону викривач може звернутись до органу, в якому він працює, через доступні канали повідомлень або до Національного агентства.

Примірний зразок подання особою повідомлення до Національного агентства наведено у додатку 1 до цих Роз'яснень.

4. Підтвердження факту, що особа є викривачем

Наявність статусу викривача може підтверджуватись документами про здійснення ним повідомлення.

Такими документами можуть бути копія:

1) відповіді органу, юридичної особи публічного права, юридичної особи, зазначеної в ч. 2 ст. 62 Закону на повідомлення (заяву, скаргу тощо) викривача;

2) листа органу, юридичної особи публічного права, (юридичної особи, зазначеної в ч. 2 ст. 62 Закону) про результати попередньої перевірки повідомлення;

3) повідомлення Національному агентству про початок досудового розслідування за участю викривача (відповідно до вимог ч. 9 ст. 214 КПК України);

4) повідомлення Національному агентству про участь викривача у справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією (відповідно до вимог ч. 5 ст. 257 КУпАП).

Наведений перелік не є вичерпним, наявність статусу викривача в особи у зв'язку із здійсненням нею повідомленням можуть підтверджуватися й іншими документами, виданими уповноваженими органами.

Так, згідно з п. 2 розділу II «Прикінцевих та перехідних положень» Закону № 1502-ІХ до початку роботи Порталу підтвердження або не підтвердження статусу викривача здійснюється суб'єктом розгляду повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону протягом не більше десяти робочих днів з дня надходження обгрунтованої письмової вимоги особи, яка подала таке повідомлення.

5. Права та гарантії захисту викривача, встановлені Законом

Згідно з ч. 1 ст. 53³ Закону права викривача виникають з моменту повідомлення інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону.

Викривач має право:

- 1) бути повідомленим про свої права та обов'язки, передбачені Законом;
- 2) подавати докази на підтвердження своєї заяви;
- 3) отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав повідомлення, підтвердження його прийняття і реєстрації;
- 4) давати пояснення, свідчення або відмовитися їх давати;
- 5) на безоплатну правову допомогу у зв'язку із захистом прав викривача;
- 6) на конфіденційність;
- 7) повідомляти про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону без зазначення відомостей про себе (анонімно);
- 8) у разі загрози життю і здоров'ю на забезпечення безпеки щодо себе та близьких осіб, майна та житла або на відмову від таких заходів;
- 9) на відшкодування витрат у зв'язку із захистом прав викривачів, витрат на адвоката у зв'язку із захистом прав особи як викривача, витрат на судовий збір;
- 10) на винагороду у визначених законом випадках;
- 11) на отримання психологічної допомоги;
- 12) на звільнення від юридичної відповідальності у визначених законом випадках;
- 13) отримувати інформацію про стан та результати розгляду, перевірки та/або розслідування за фактом повідомлення ним інформації.

Викривач має гарантії щодо:

- 1) захисту трудових прав (викривача не може бути звільнено чи примушено до звільнення, притягнуто до дисциплінарної відповідальності чи піддано з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу (переведення, атестація, зміна умов праці, відмова у призначенні на вищу посаду, зменшення заробітної плати тощо) або загрозі таких заходів впливу у зв'язку з повідомленням)
- 2) виплати заробітку за час вимушеного прогулу та грошових компенсацій за порушення його трудових прав²;

² Особливості гарантії захисту трудових прав викривача викладено у Роз'ясненні Національного агентства від 01.06.2022 № 8.

3) поновлення порушених прав, передбачених ст. 53⁴ Закону.

Для забезпечення дотримання прав та гарантій захисту викривач може звернутися до:

1) уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з питань запобігання та виявлення корупції (для здійснення заходів, передбачених пп. 2, 3 ч. 1 та пп. 3 – 5 ч. 2 ст. 53⁹ Закону);

2) Національного агентства (для здійснення заходів, передбачених п. 13 ч. 1 ст. 11 та пп. 1 – 5 ч. 3 ст. 53 Закону);

3) правоохоронних органів (для захисту життя, житла, здоров'я та майна викривача, його близьких осіб у зв'язку зі здійсненням повідомлення);

4) центрів безоплатної правової допомоги (для отримання безоплатної вторинної правової допомоги);

5) суду (для захисту своїх порушених прав і свобод).

Права та гарантії захисту викривачів поширюються на близьких осіб викривача³.

6. Особливості правового статусу викривача у справі про адміністративне правопорушення

6.1. Процесуальні права та обов'язки викривача у справі про адміністративне правопорушення

У справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, викривач за своїм процесуальним статусом є свідком (ч. 3 ст. 272 КУпАП).

Окрім прав, визначених ст. 53³ Закону, викривач під час участі у справі про адміністративне правопорушення має право:

на збереження конфіденційності інформації стосовно нього під час дачі пояснень по справі;

на правову допомогу;

надавати пояснення рідною мовою або мовою, якою він володіє та користуватися послугами перекладача, якщо не володіє мовою, на якій ведеться провадження;

відмовитися давати показання щодо себе, членів сім'ї та близьких родичів, коло яких визначається законом;

ознайомитися з протоколом опитування та вносити до нього зміни;

³ Близькими особами викривача є особи, зазначені в абз. 4 ч. 1 ст. 1 Закону.

одержувати відшкодування у встановленому порядку витрат, які він поніс у зв'язку з явкою в орган (до посадової особи), в провадженні якого перебуває справа про адміністративне правопорушення.

Щодо обов'язків, то згідно із ч. 2 ст. 272 КУпАП викривач як свідок у справі про адміністративне правопорушення зобов'язаний з'явитись за викликом у зазначений час, надати правдиві пояснення, повідомити все відоме йому по справі та відповісти на поставлені запитання.

Окремо слід зазначити, що право викривача на конфіденційність у справі про адміністративне правопорушення необхідно забезпечувати в порядку, визначеному ст. 53⁵ Закону. Зокрема, заборонено розкривати інформацію про особу викривача, його близьких осіб або інші дані, які можуть ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, третім особам, які не залучаються до розгляду, перевірки повідомлених ним фактів, а також особам, дій або бездіяльності яких стосуються повідомлені ним факти, крім випадків, установлених законом. Також конфіденційність викривача гарантується нормою про зазначення його прізвища у протоколі про адміністративне правопорушення лише за його письмовою згодою (ч. 1 ст. 256 КУпАП).

При цьому за незаконне розголошення або використання в інший спосіб особою у своїх інтересах чи в інтересах іншої фізичної або юридичної особи інформації про викривача, його близьких осіб, чи інформації, що може ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, яка стала їй (їм) відома у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень, передбачено адміністративну відповідальність (ч. 2 ст. 172⁸ КУпАП).

6.2. Інформування Національного агентства про участь викривача у справі про адміністративне правопорушення

Відповідно до ч. 5 ст. 257 КУпАП у разі участі у справі про адміністративне правопорушення викривача одночасно з надісланням протоколу до суду особа, яка склала протокол про вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, надсилає інформацію про особу викривача до Національного агентства.

З урахуванням норми ч. 5 ст. 257 КУпАП до Національного агентства рекомендується надсилати таку інформацію:

- 1) дату надходження заяви (повідомлення) викривача про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією;
- 2) прізвище, ім'я, по батькові викривача;

3) короткий виклад обставин, що свідчать про вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, наведених викривачем;

4) правову кваліфікацію адміністративного правопорушення із зазначенням статті (частини статті) КУпАП;

5) прізвище, ім'я, по батькові та посаду посадової особи, яка склала протокол про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, за участі викривача.

Копію зазначеного повідомлення Національному агентству рекомендується надавати викривачу.

Примірний зразок повідомлення про участь викривача у справі про адміністративне правопорушення наведено у додатку 2 до цих Роз'яснень.

7. Особливості правового статусу викривача у кримінальному провадженні

7.1. Процесуальні права та обов'язки викривача

Згідно з п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України за своїм процесуальним статусом викривач є заявником.

Відповідно до ч. 2 ст. 60 КПК України викривач як заявник має право:

1) отримати від органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує її прийняття і реєстрацію;

2) отримувати витяг з ЄРДР;

3) подавати на підтвердження своєї заяви речі і документи;

4) отримати інформацію про закінчення досудового розслідування;

5) отримувати інформацію про стан досудового розслідування, розпочатого за його заявою чи повідомленням. Для отримання інформації викривач звертається із заявою про отримання інформації до відповідного органу досудового розслідування, слідчого чи прокурора. Інформація надається слідчим або прокурором у строк не більше 5 днів з моменту подання заяви.

Також викривач має право:

- отримати копію постанови слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження та оскаржити її прокурору в десятиденний строк з моменту її отримання (абз. 1 ч. 6 ст. 284 КПК України);

- отримати копію постанови прокурора про закриття кримінального провадження (абз. 2 ч. 6 ст. 284 КПК України);

- оскаржити бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, а також у

нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК України строк (п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України);

- оскаржити рішення слідчого, дізнавача, прокурора про закриття кримінального провадження (пп. 3, 4 ч. 1 ст. 303 КПК України);

- оскаржити судові рішення в частині, що стосується його інтересів під час вирішення питання виплати йому винагороди (ч. 7 ст. 130¹ КПК України).

Якщо викривач є особою, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань, і при цьому він не належить до осіб, визначених у ч. 2 ст. 65 КПК України, які не можуть бути допитані як свідки, він має права та обов'язки свідка, передбачені ст. 66 КПК України.

7.2. Виплата винагороди викривачу та її розмір (ст. 130¹ КПК України)

Згідно із ч. 1 ст. 130¹ КПК України викривач має право на винагороду. Винагорода викривачу виплачується за таких умов:

активне сприяння викривача розкриттю корупційного злочину;

грошовий розмір предмета такого правопорушення або завдані державі збитки від нього в 5000 і більше разів перевищують розмір прожиткового мінімуму⁴ для працездатних осіб, встановленого законом на час вчинення правопорушення.

Розмір винагороди викривачу становить 10% від грошового розміру предмета корупційного кримінального правопорушення або від завданого державі збитку, але не більше ніж 3000 мінімальних заробітних плат⁵, встановлених на час вчинення такого правопорушення.

Часом вчинення кримінального правопорушення відповідно до ч. 3 ст. 4 КК України є час вчинення особою передбаченої законом про кримінальну відповідальність дії або бездіяльності.

Варто відмітити, що обвинувальний акт має містити анкетні відомості викривача та розмір пропонуваної винагороди викривачу (пп. 3¹, 8¹ ч. 2 ст. 291 КПК України).

Винагорода виплачується викривачу за результатами судового розгляду після ухвалення судом обвинувального вироку, який набрав законної сили.

Суд приймає рішення про виплату винагороди викривачу за наявності таких критеріїв:

⁴ Відповідно до ч. 3 ст. 4 Закону України «Про прожитковий мінімум» прожитковий мінімум щороку затверджується Верховною Радою України в законі про Державний бюджет України на відповідний рік.

⁵ Згідно з п. 8 ч. 1 ст. 40 Бюджетного кодексу України розмір мінімальної заробітної плати визначається в законі про Державний бюджет України на відповідний рік.

1) *персональність інформації* – інформація, повідомлена викривачем правоохоронному органу, повинна походити від його особистої обізнаності, у тому числі інформація, отримана від третіх осіб, не повинна міститися у публічних звітах, результатах перевірок, матеріалах, дослідженнях, інформаційних повідомленнях органів чи засобів масової інформації, крім випадку, коли викривач є джерелом такої інформації, а також не бути відомою правоохоронному органу з інших джерел;

2) *важливість інформації* – повідомлена викривачем інформація повинна містити фактичні дані, що можуть бути перевірені, і сприяти доказуванню хоча б однієї з таких обставин вчинення корупційного кримінального правопорушення:

подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);

винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;

вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;

обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення;

обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру.

У разі відсутності хоча б одного із зазначених критеріїв суд приймає вмотивоване рішення про відмову у виплаті винагороди.

Крім того, право на винагороду не має особа, яка:

1) повідомила про корупційне кримінальне правопорушення у рамках угоди у кримінальному провадженні або яка є співучасником корупційного кримінального правопорушення, про яке вона повідомила;

2) повідомила про корупційне кримінальне правопорушення як викривач, маючи при цьому можливість для здійснення офіційного повідомлення про виявлене кримінальне правопорушення у межах реалізації своїх службових повноважень.

7.3. Забезпечення безпеки викривача

Інститут захисту викривачів є важливою гарантією їх активності у викритті корупційних правопорушень та запровадженій на виконання міжнародних конвенцій по боротьбі з корупцією.

Відповідно до ч. 2 ст. 53 Закону за наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну викривачів, їх близьких осіб у зв'язку із здійсненим повідомленням правоохоронними органами до них можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Згідно з вказаною нормою викривачі, які повідомили не про корупційне правопорушення, а пов'язане з корупцією правопорушення або порушення інших вимог Закону, не мають права на забезпечення безпеки, оскільки не є учасниками кримінального провадження.

Так, викривачі, які беруть участь у кримінальному судочинстві, віднесені до категорії осіб, які за наявності відповідних підстав мають право на забезпечення безпеки (п. «д¹» ст. 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»).

Для вжиття заходів забезпечення безпеки до викривачів мають бути відповідні приводи та підстави, передбачені ст. 20 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Підставою для вжиття заходів забезпечення безпеки до викривачів згідно з ч. 1 ст. 20 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» є дані, що свідчать про наявність реальної загрози життю, здоров'ю, житлу і майну викривача.

Приводом для вжиття заходів безпеки можуть бути: заява викривача, члена його сім'ї або його близького родича; звернення керівника відповідного державного органу; отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу і майну зазначених осіб (ч. 2 ст. 20 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»).

До викривачів можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші заходи, спрямовані на захист життя, житла, здоров'я та майна викривачів від протиправних посягань, передбачені ст. 7 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Заходами забезпечення безпеки є:

особиста охорона, охорона житла і майна;

видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку;

використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження;
 заміна документів та зміна зовнішності;
 зміна місця роботи або навчання;
 переселення в інше місце проживання;
 поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення;
 забезпечення конфіденційності відомостей про особу;
 закритий судовий розгляд.

З урахуванням характеру і ступеня небезпеки для життя, здоров'я, житла та майна осіб, взятих під захист, можуть здійснюватися й інші заходи безпеки.

Згідно із ч. 6 ст. 130¹ КПК України з метою захисту персональних даних анонімного викривача після їх розкриття для суду можуть бути здійснені, зокрема, такі заходи безпеки, як забезпечення конфіденційності відомостей про особу та/або закритий судовий розгляд.

З цією метою відповідно до п. «а» ч. 1 ст. 15 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» здійснюється обмеження відомостей про особу в матеріалах перевірки (заявах, поясненнях тощо), а також протоколах слідчих дій та інших матеріалах кримінального провадження, заміна прізвища, імені, по батькові в цих документах псевдонімами за постановою органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, слідчого, дізнавача, прокурора або за ухвалою слідчого судді, суду про зміну анкетних даних. Ці постанови (ухвали) до матеріалів справи не приєднуються, а зберігаються окремо в органі, у провадженні якого перебуває кримінальне провадження.

Для забезпечення безпеки викривача суд за власною ініціативою або за клопотанням учасників кримінального провадження може прийняти рішення про проведення допиту викривача з використанням відеоконференції при трансляції з іншого приміщення, в тому числі у спосіб, що унеможливорює ідентифікацію особи, яка дає показання (ч. 2 ст. 16 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»).

7.4. Інформування Національного агентства про початок досудового розслідування за участю викривача (ч. 9 ст. 214 КПК України)

Слідчий, дізнавач, прокурор протягом 24 годин з моменту внесення відповідних відомостей до ЄРДР у письмовій формі повідомляє Національне агентство про початок досудового розслідування за участю викривача, підставу початку досудового розслідування і такі відомості:

- 1) дату надходження заяви (повідомлення);
- 2) прізвище, ім'я, по батькові викривача;
- 3) короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених викривачем;
- 4) попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- 5) прізвище, ім'я, по батькові та посада службової особи, яка внесла відомості до ЄРДР, а також слідчого, прокурора, який вніс відомості до ЄРДР та/або розпочав досудове розслідування.

Копія зазначеного повідомлення Національному агентству надається викривачу.

Примірний зразок повідомлення про початок досудового розслідування за участю викривача наведено у додатку 3 до цих Роз'яснень.

Також пропонуємо ознайомитися з додатковими матеріалами Національного агентства щодо захисту викривачів, посилання на які є додатком 4 до цих Роз'яснень.

**В.о. Голови Національного агентства
з питань запобігання корупції**

Артем СИТНИК

Додаток 1
до Роз'яснень Національного агентства
з питань запобігання корупції «Щодо
правового статусу викривача»
2023 № _____
(п.п. 3.4 п. 3)

Повідомити Національному агентству з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство) про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон) можливо шляхом:

- 1) направлення повідомлення на електронну пошту: anticor_reports@nazk.gov.ua;
- 2) звернення до контакт-центру Національного агентства на номер +38(044)200 06 91;
- 3) направлення повідомлення через спеціальну онлайн-форму повідомлення «Повідомити про корупцію» за посиланням <https://nazk.gov.ua/uk/povidomyty-pro-koruptsiyu/>.

Повідомлення обов'язково повинно містити інформацію (фактичні дані, що можуть бути перевірені).

Після натискання кнопки «Повідомити про корупцію» для успішного повідомлення необхідно здійснити декілька простих кроків:

1. Обрати із наведеного переліку, якого саме виду порушення стосується повідомлення про корупцію.

Ваша заявка повідомлення про корупцію до НАЗК за телефонним +38(044)200-06-91 та на електронну адресу anticor_reports@nazk.gov.ua. Ваш повідомлення обов'язково повинно містити інформацію за темою повідомлення, яку можна перевірити незалежними формами.

Повідомлення про корупцію стосується:

- політичних партій
- конфлікту інтересів та інших обмежень, встановлених Законом "Про запобігання корупції"
- фінансового контролю, повних перевірок декларацій, моніторингу способу життя
- неналежної роботи із запобігання та виявлення корупції
- порушення Закону працівниками НАЗК
- іншого

Далі

Зверніть увагу на деталізації далі

Крок 1 із 2

Після обрання із переліку необхідного виду порушення (наприклад, «Неналежна робота із запобігання та виявлення корупції») особа може перейти на наступний крок для заповнення самого повідомлення, згідно із запропонованою формою.

Слід зазначити, що обов'язкові для заповнення розділи форми повідомлення відмічені символом «*».

2. Заповнювати форму повідомлення слід розпочинати з обрання пункту «Від кого подається повідомлення».

У випадковому переліку особа може обрати: «Від фізичної особи», «Від юридичної особи» або «Від об'єднання громадян» (вказане поле не є обов'язковим).

Надсилання повідомлення про корупцію

Заповнення решти полів форми повідомлення здійснюється у довільній формі.

3. Під час наступних кроків особа може зазначити відомості про себе, зокрема зазначити прізвище, власне ім'я та по батькові (у разі наявності), місце проживання, e-mail та номер телефону.

Надсилання повідомлення про корупцію

Зазначені поля форми не є обов'язковими, оскільки особа має право подати повідомлення анонімно (без зазначення авторства).

Якщо Ви подаєте повідомлення анонімно, рекомендуємо вказати електронну пошту, на яку Ви отримаєте ідентифікатор повідомлення та інформацію про розгляд повідомлення.

Також слід зазначити, що у випадку заповнення особою виключно розділу «ПІБ» та/або «номер телефону», без зазначення місця проживання (тобто адреси для листування) та/або e-mail, повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону буде розглянуто за наявності у ньому фактичних даних, що можуть бути перевірені, однак особа не отримає відповіді про результати його розгляду.

4. Наступним кроком для коректного заповнення повідомлення особа має зазначити інформацію про іншу фізичну особу, яка ймовірно вчинила правопорушення (далі – особа порушника) або юридичну особу, в якій таке правопорушення було виявлено.

Вказане поле є обов'язковим для заповнення.

Інформацію про виявлене правопорушення особа може доповнити відомостями про місце вчинення правопорушення (*область, місто, район, населений пункт*) та/або *адресу фактичного місця розташування юридичної особи, в якій виявлено правопорушення*, а також відомостями про місце роботи особи та її посаду (додатковими відомостями про особу порушника).

* прізвище, ім'я, по батькові особи, яка ймовірно вчинила правопорушення АБО назва політичної партії (код ЄДРПОУ політичної партії)

регіон вчинення правопорушення

місце роботи особи, її посада

Слід зауважити, що коректно зазначена назва організації, в якій вчинено правопорушення, ПІБ порушника та/або його посада є необхідною інформацією для здійснення перевірки відомостей та вжиття заходів реагування.

5. Останнім кроком для заповнення форми повідомлення є зазначення інформації про факти вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, іншого порушення вимог Законів України «Про запобігання корупції», «Про політичні партії в Україні», яка може бути перевірена.

* інформація про факти вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, іншого порушення Закону України «Про запобігання корупції», Закону України «Про політичні партії в Україні», яка може бути перевірена.

У цьому полі особа має можливість викласти усю наявну інформацію щодо виявленого правопорушення, зазначити відомості про всіх причетних осіб, суть порушення, час та місце його вчинення, інші фактичні дані¹, якими володіє особа, що можуть бути перевірені.

Вказане поле є обов'язковим до заповнення.

Крім того, особа додатково може надати документи та інші матеріали, які підтверджують або доповнюють зазначену нею інформацію.

Прикріпити файл до повідомлення (лише pdf)

Звертаємо увагу, що

Перетягніть файли в цю область
або

Обрати файл

035

ПОВЕРНУТИСЬ

Надіслати повідомлення

¹ Фактичні дані, наведені у повідомленні, мають складатися з інформації про конкретні факти можливих корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону. Це, зокрема, можуть бути відомості про обставини правопорушення, місце і час його вчинення, особу, яка вчинила правопорушення, тощо.

З огляду на те, що відповідно до п. 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1502-IX підтвердження або непідтвердження статусу викривача здійснює суб'єкт розгляду повідомлення, рекомендуємо зазначати при заповненні форми повідомлення про корупцію відомості, які підтверджують що інформація стала відома особі у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання та додавати відповідні підтверджуючі документи (за наявності).

Приклад правильно заповненого повідомлення.

Надсилання повідомлення про корупцію

Від фізичної особи ▾

Дмитренко Сергій Іванович

м. Київ

Dmytrenko@ukr.net +38(095) 789-45-63

Ващенко Семен Володимирович та інші працівники адміністрації

Львівська область

Керівник відділу по роботі з персоналом.

Я, Дмитренко С.І. з 01.01.2023 працюю у Львівській обласній державній адміністрації на посаді головного спеціаліста по роботі з клієнтами (копію підтверджуючих документів надаю). Так, мені стало відомо, що Ващенко Семен Володимирович, який працює керівником відділу по роботі з персоналом Львівської ОДА, при призначенні на цю посаду у 2018 році за результатами конкурсного відбору, не проходив спеціальну перевірку, передбачену ст. 56 Закону України "Про запобігання корупції", оскільки є товаришем голови ОДА. При цьому Ващенко Семен Володимирович у 2017 році був притягнутий до адміністративної відповідальності за несвоєчасне подання декларації, про що він сам усім розповідає. Прошу перевірити зазначені факти, вжити заходів реагування, а також підтвердити набуття мною статусу викривача, з метою майбутнього мого захисту у разі потреби.

Прикріпити файл до повідомлення (лише pdf)

Перетягніть файли в цю область

Також ви можете повідомити про корупцію до НАЗК за телефоном +38(044)200-06-91 та на пошту: anticor_reports@nazk.gov.ua. Ваші

Додаток 2
до Роз'яснень Національного агентства
з питань запобігання корупції «Щодо
правового статусу викривача»
2023 № _____
(п.п. 6.2. п. 6)

Національне агентство з питань
запобігання корупції

**Повідомлення
про участь викривача у справі про адміністративне правопорушення**

Відповідно до ч. 5 ст. 257 Кодексу України про адміністративні правопорушення повідомляю, що я _____ (*посада, ПІБ*) склав(ла) та направив(ла) до суду (*вказати назву*) протокол про адміністративне правопорушення за участю викривача:

Прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) викривача	Дата надходження заяви (повідомлення) викривача про правопорушення, пов'язане з корупцією	Короткий виклад обставин, що свідчать про вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, наведених викривачем	Правова кваліфікація правопорушення, пов'язаного з корупцією, із зазначенням статті (частини статті) КУпАП

Національне агентство з питань
запобігання корупції

**Повідомлення
про початок досудового розслідування за участю викривача**

Відповідно до ч. 9 ст. 214 Кримінального процесуального кодексу України повідомляю, що я (*слідчий, дізнавач, прокурор*) _____ вніс (внесла) відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за заявою/повідомленням викривача _____ (*ПІБ*).

Детальна інформація у наведеній таблиці:

Дата надходження заяви (повідомлення) викривача про кримінальне правопорушення	Дата внесення відомостей до ЄРДР та номер кримінального провадження	Прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) викривача	Короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених викривачем	Попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність	Прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) та посада службової особи, яка внесла відомості до реєстру, а також слідчого, прокурора, який (яка) вніс (внесла) відомості до реєстру та/або розпочав(ла) досудове розслідування

Візуалізовані алгоритми роботи
з повідомленнями про корупцію

Науково–практичний коментар
законодавства України про захист
викривачів корупції

Навчальний онлайн-курс
“На захисті прав викривачів”

Навчальний онлайн-курс
“Впливай - викривай”

Освітній серіал “Викривач у законі”

